

2011. március 14. - **A háromszéki közsékelyek ugyanis arról panaszkodtak a királynak, hogy a köztük levő hatalmasabbak (potiores) sokféleképpen és módon, szerfelett nyomorgatják és elnyomják őket, és teljesen kiforgatják régi jogaikból és törvényeikből, melyekkel őket Magyarország dicső királyai régtől fogva (ab antiquo) kegyelmesen ellátták és megerősítették.**

Mátyás király szánakozván az ő nyomorúságokon és a hatalmasabbaktól szenvedett elnyomatásukon, közbenjáróul bízta meg Szentgyörgyi és Bazini János gróf erdélyi vajdát és székely ispánt, hogy vizsgálja felül régi törvényeiket és jogaikat, és állítsa vissza régi szabadalmaikat (libertatum prerogativa). A vajda ispán erdélyi nemesekkel és az összes székely székbeli sok székellyel megjelenvén Háromszéken, Zabolán, összehívja a háromszéki főembereket és a közsékelyeket, s megtekintvén régi törvényeiket és jogaikat, nevezetesen pedig Hunyadi János kormányzótól kapott jogszabályozó kiváltságlevelüket {13} s azokat megújítván, Mátyás király nevében rendet szabott a háromszéki előkelők és közsékelyek között, cikkelyekbe (articulis) foglalván a határozatokat.

Ezek elseje az, hogy a közsékely ne legyen alávetve az előbbkelők szolgaságának (servituti maiorum et seniorum), hanem bárkit szabadon szolgálhatnak, kivéve azokat, akik az előbbkelőknek a földjein laknak {14} de ezek is szabadon költözködhetnek. Továbbá a község nem köteles az előbbkelőknek szántani, aratni, kaszálni, vagy bármi más szolgálatot teljesíteni, hacsak nem jószántából teszi, kérésére. A közsékely, ha az ő szokásuk szerint valamely előbbkelő védelme alá akarja magát adni, szabadságában áll. Elhatározottat, hogy valamiként Kézdiszékben 12 esküdt van, úgy a másik két székből is választassék 12 esküdt, kiknek egyharmada az előbbkelők, kétharmada a község közül választassék, a jogszolgáltatás végett, egy-egy évre.

Hozzáteszik a székelyeknek szabadságukra féltékenységét jellemző azt a határozatot, hogy ha valaki az esküdtek közül a megállapított törvénykezési rendszabály ellen dolgoznék, vagy valakinek jogait tudatosan eltitkolná, vagy meghamisítaná, méltó legyen a rendek közszavazatával megnyúztatásra és bőrének szalmával kitömésére ítéltetni.

Mindezekből megállapítható, hogy 1466-ban Háromszéken a székelyek között még csak két rendet különböztettek meg: a főbb- és közrendet (maiores vel minores) s hogy ezek annyira éles ellentétben állottak egymással, hogy a közrend megelőzőleg, (1465-ben) fellázadt a főbbek ellen, házaikat lerombolta és felégette s ingóságaikat felprédálta. A zabolai egyezség szerint a székely közrendűeknek a felkelés idején a főbbektől elrablott javakat 3 nap alatt vissza kellett adniok, s a lerombolt vagy felégetett házakat Szent János napjáig fel kellett építeniök.

A rendi küzdelem a székelyek között nem szűnt meg, sőt elharapozódott a többi székekben is. Ezek idézték elő a székelyek további rendi tagozódásának szabályozását és a három rend intézményes megállapítását 1473-ban.

Mátyás király ugyanis a zempléni táborában jelenlévő udvarhelyi és marosszéki lovas és gyalogos székelyek bokros panaszai következtében, mely szerint őket némely székely főemberek pénzszolgáltatással terhelni megkísérlették, megparancsolta mérai Magyar Balázs erdélyi vajdának és székely ispánnak, hogy az összes székelység részére kiadott

kiváltságlevele értelmében hirdesse ki, hogy a székely előkelők közül senki a székelyeket ősi szabadságuk ellenére pénzzsarolással terhelni ne merje, mert különben az olyan a székelyek ősi szokása szerint minden jószágától meg fog fosztatni.

Ezt az alkalmat használja fel Mátyás király a székely rendek szabályozására. Megparancsolja ugyanis a vajda-ispánnak, hogy a székelyeket írassa lajstromba, és pedig a lovasokat, kik őseiktől ilyenekül származtak, külön névsorba, kik maradandó megkülönböztetésül ezentúl lófőknek (primipili) fognak neveztetni; a gyalogosokat ismét külön lajstromba, amely lajstromokat a főemberek (primores) maguk fejétől, önkényesen meg nem változtathatnak, hacsak örök gyalázatot (infamiam) nem akarnak magokra vonni.

Mátyás király szabályozza azt is, hogy milyen feltétel alatt lehessen egyik rendből a másik, felsőbb rendbe átlépni: meghagyván, hogy sem a gyalogos nem léphet át a magasabb rendfokozatba a vajda és székely-ispán tudta nélkül, sem a lovas, hacsak (ez utóbbinak) három nyíl földje és vagyona (tres terrae sortes et facultates) nincs.

Három rendről tehát a székelyek között tulajdonképpen csak ettől a szabályozástól beszélhetünk. A székely község (communitas) ekkor válik kétfelé: lófő és gyalog renddé; ekkor nyerik az előbbieket a primipilus elnevezést. Bár a minősítésnél a lovas ősöktől származásra való hivatkozás kétségtelenné teszi, hogy az életben és gyakorlatban már az elkülönítés meg volt; de nem volt szabályozva és lajstromok (lustrum) által nyilvántartva. A lustrumot Mátyás király rendeli el először 1473-ban.

Ez az elkülönítés csak a lófőknek vált előnyére, de a közsékelységnek amazoktól elválasztása és elhatárolása ezeket mélyebbre süllyesztette. Ezeknek már nemességét is kétségbe kezdték vonni.

II. Ulászló 1499.-i kiváltságlevele már különbséget tesz nemes és nem-nemes székely között. A nemes székely, ha nemzetárulást követ el, elveszti székelységét; ha pedig az állam, vagy király ellen követ el fелsęgsęrtęst, székelységét és nemességét, sőt ingó és ingatlan vagyonát is elveszti, s ez a kincstárra száll. De a király az ilyen vagyont csak székelynek adományozhatja.

Ettől fogva a székelyek között szigorúan megkülönböztették a három rendet, vagyis társadalmi rangosztályt, melynek elsejébe tartoztak a főemberek (seniores, potiores, primores), akiknek legalább három nyíl földjük volt. Másodikába a lófők (primipili, equites), kiknek módjuk volt arra, hogy lovon harcoljanak, és a közrend, vagy köznép (communitas, plebeji), később a XVI. század végétől pixidarii, puskás gyalogok, darabontok, a XVII. század elejétől «szabad székelyek», – kiknek nem volt annyi értékük, hogy lovon harcolhattak volna.

Az 1505-ben, Udvarhely városában tartott székely nemzeti gyűlésen már maguk a székelyek is élesen megkülönböztetik az elsőket és kiváltképpen valók rendjét, a lófejek rendjét és a közrendet. Az első kettőből alkotják meg Udvarhelyt a fellebbviteli székely főtörvényszéket.

Az 1506.-i agyagfalvi székely nemzetgyűlésen is külön emlegetik a kiváltképpen valók és elsőket, a «lófők», és «tisztviselők», és a «közönséges renden levők», «köznép», «közrendek» osztályát. **Dr. Szádeczky Kardoss Lajos**